

Magyarország Szabadkai Főkonzulátusának és
A Magyar Nemzeti Tanácsnak közös pályázata

Magyar Tudományosság Vajdaságban –
**Illés-nap – a temerini magyarság
ünnepe**

Temerin fogadalmi ünnepét, az Illés-napot és az ehhez fűződő hagyományokat, szokásokat mutatom be a pályamunkámban. Már kiskoromtól úgy nevelkedtem, hogy Szent Illés napját minden évben megünnepeltük. Óvodásként és kiskisiskolásként mindig vártam ezt a napot, mert ilyenkor „sok szép magyar ruhás kislánnyal találkozom a templomudvaron” - ahogy akkoriban mondtam, ha valaki megkérdezte, hogy miért szeretem az Illés-napot. Viszont akkor még nem tudtam, hogy miért ünnep Temerinben július 20-a. Először ötödik tanultunk róla. Azóta már több forrásból is felkutattam, tanulmányoztam a falunk Illését.

Temerint, mint önálló települést 1332-ben említik először egy korabeli dokumentumban. Attól az időtől kezdődően – egy hosszabb időszakot kivéve – ismerjük a falu történelmét. A sok vihart megért helység múltjának talán legsötétebb korszaka a XIX. század közepe. Mint ismeretes ekkor dúltak a harcok a magyarok és az osztrákok között – de nem csak köztük.

A déli végeken élő szerbek sem voltak elégedettek a helyzetükkel. A kisebbség autonóm területet kért a magyaroktól, de nem kapták meg. Ezért átálltak az osztrákok oldalára. A Temerint ért legnagyobb támadás 1848. augusztus 30-ára virradóra történt. A kisebbségben élők felgyújtották a falut, mivel másképp nem tudták elfoglalni. Szerintem ez már vandalizmus volt, de egy háborúban sosem lehet tudni, hogy mit tesz az ellenség. Temerin lakossága elmenekült. Többségük Kishegyesen, valamint más, Tisza menti helységeken telepedett le.

A lakosság csak 1849 őszén, illetve 1850 tavaszán tért vissza szülőfalujába. Egykori lakóhelyük romokban hevert. Elsőként a házaikat tették lakhatóvá, majd a termőföldeket gyomtalanították. Az első év a túlélésről szólt. A háború sújtotta falu népét más települések lakosai is segítették. A mindennapi betevő mellett jószágokat és vetőmagot is adományoztak a temerinieknek. Viszont különböző természeti csapások érték a települést. 1851-ben az állatállományt dögvész tizedelte meg, 1852-ben pedig az aszályos nyár tette tönkre a termést. Nagyra becsülöm az itteniek törekvéseit. Nem lehetett könnyű sem a visszajövetel a háborút követően, különösen a tél beállta előtt. Az emberek, ha segítséggel is, de újra élhetővé tették e környéket, és számtalan csapás ellenére sem adták fel.

Az 1853. év tavaszán növények megfelelően fejlődtek a határban. Ám a temeriniek álma, hogy abban az évben majd már jobb helyzetbe kerülhetnek, július 20-án szertefoszlott. Szent Illés napján hatalmas vihar söpört végig a határon. A heves szél és a jégeső nemcsak a termésben okozott hatalmas károkat, hanem a legelésző jószágot is megtizedelte. Immár harmadik éve csak sínylődött a lakosság.

A háromszori balszerencse elkeserítette az embereket. Fogadalmat tettek, hogy a következő évtől (1854-től) minden évben megünnepelik július 20-át, Szent Illés próféta napját. Ebből is tükröződik őseink hite, ami hiányzik a mai világból. Az, hogy felismerték, önmaguk képtelenek megküzdeni a több éve sújtó gonosszal, és ehhez az égiek segítségét kérték.

A fogadalmi ünnep megülnése kezdetben csak a szentmisén való részvételből és a munkatilalomból állt. Ezt azonban szigorúan betartották, de kivételek mindig akadtak. A következő eset is egy temerini asszonnyal történt meg:

„Anyuka, a feleségem meséte mindig, hogy az ő édesanyjának a testvérei majd mennek dolgozni. A goszpodincái határba. Goszpodincán nincs Illés. De a tanyán a libák, az övéké, pirossal mind meg vót jegyezve. Hát amikor hazagyüttek, vót mit

látni. A libák mind még vótak döngölve. Azok, akik dolgoztak Illés napján, azoknak mind megdöglöttek a baromfi(j)ai.”¹

A Temerini Újság egyik, 1929-ben kiadott számában így nyilatkozik a falu ünnepéről: „E napon szünetel a munka és a lakosság elődei példáját követve, akiknek fogadalma e napot ünneppé avatta, az Úr színe elé járulva, buzgó imában kéri, hogy az (...) ítéletidőtől kímélje meg a község határát.”²

Arról, hogy a templom falain kívül tartottak-e rendezvényeket a faluban, nincsenek adataink. Legelőször 1934-ben jegyezték fel a július 20-i eseményeket. Kora reggel ágyúlövessel és tűzoltózenével ébresztették a falu apraját-nagyját. A legfontosabb kétségkívül az ünnepi mise volt. A szertartást szabadtéren, ún. tábori miseként mutatták be. Azonban az áldásra visszavonultak a templomba. A délután folyamán aratási ünnepséget tartottak, ügyességi játékokat szerveztek, valamint hajnalig mulattak. Ez szerintem nagyszerű kikapcsolódást jelentett a temerinieknek az akkori nehéz időkben. Ezenkívül az 1930-as évek derekán más jellegű műsor is a repertoárra került, pl. 1935-ben irodalmi estet szerveztek. A következő évben egy „régii temerini lakodalom” hagyományait elevenítették fel, de nem amatőr, hanem tényleges szereplőkkel.

Erre az alkalomra a vőfény számára külön verset is költöttek. Ebben szót ejtettek az akkor nyolcvan egy-néhány esztendeje történekről, arról, hogy július 20-át a temeriniék fogadalmi ünnepükké nyilvánították, valamint – ami számomra meglehetősen érdekes -, hogy nem árulhatták el az ifjú pár nevét. Próbálkozások voltak annak érdekében, hogy minden évben egy szegény sorsú, házasulandó párnak lakodalmat szervezzenek, valamint a közös életük megkezdéséhez egy 200 szögöles telket ajándékozzanak, ahol építeni tudnak. Azonban ez nem valósult meg, mert nem volt érdeklődés iránta. Úgy vélem, hogy egyik oka az lehetett az érdektelenségnek, hogy a fiatalok félhettek a megszólástól. Viszont egy másik szemszögből talán helyeselem is, hogy nem sikerült ez az elképzelés. Nem lett volna igazságos. A faluban több szegény pár is élt. Úgy lett volna ez az ajándékozás megfelelő, hogy vagy mindegyiknek adtak volna ugyanakkora telket – ami nagy költséget jelentett volna a településnek – vagy egyiknek se. Inkább az erre szánt pénzüsszeget szétoszthatták volna a falu hátrányos helyzetű fiataljai között.

A második világháború idején a templomi ünneplést csak a gyerekek alkalmi műsora tette színesebbé. E jeles nap csupán a múlt század ötvenes éveitől kezdve vált hivatalosan is Temerin fogadalmi ünnepévé.

A háborút követően 1946 volt az első olyan év, amikor Illés-napi ünnepséget tartottak/tarthattak. Többen már napokkal előbb készülődésbe kezdtek. Takarítottak a ház körül, de olyan is akadt, aki az ünnepre meszelte ki a házát. 20-án az istentisztelet után, délután zenés, táncos mulatságra került sor. Este pedig színházi előadással szórakoztatták a népes, kb. ezer lelket számláló közönséget. Ezen bemutatkoztak a falu népzenei és -táncosai. A kisgyerekeket ez alkalomra stilizált magyar ruhába öltöztették – ez a hagyomány máig fennmaradt. Ehhez a naphoz fűződik a Magyar Kultúrkör megalapítása is. Ebben az egyesületben a település minden polgári rétege (értelmiség, munkások, parasztság, stb.) képviseltette magát. Nagyon jó ötletnek tartom, hogy az egyesületben mindenki tag lehetett. Így kellene ma is mindenhol. Hiszen minden ember egyenlő, függetlenül nemi, faji, vallási hovatartozásától vagy

¹ Csorba Béla, Illés szekerén 1332 Temerin 2002, Temerin 2002, 18. old.

² Csorba Béla, Illés szekerén 1332 Temerin 2002, Temerin 2002, 26. old.

éppen az iskolai végzettségét tekintve. Az 1946. évi Illés-nap más okból is példaként szolgálhat nekünk. Tudjuk, hogy még egy éve se volt annak, hogy véget ért a második világháború. A temeriniek már akkor újult erővel szervezték a mindennapokat. Hittek egy, talán boldogabb jövőben, és ennek érdekében megpróbálták megtenni minden tőlük telhetőt. Úgy vélem, sokszor éppen ez az elszántság és kitartás hiányzik belőlünk. Fel kell néznünk azokra, akik valami újat próbálnak teremteni a közösség számára, és segítenünk kell őket. Csak így teremthetünk egy szebb, élhetőbb világot magunk és gyermekeink számára. Azoknak pedig, akik elsők egy kezdeményezésben, kitartónak kell lenniük, és nem szabad csüggedni és feladni a kezdeti kudarcok után. Hiszen csak kemény munka árán érhetünk el eredményeket – bármibe kezdünk is.

1947-ben letartóztatták Tóth József atyát valamint más temerini és újvidéki személyeket a Katolikus Ifjúság nevű szervezet létrehozása miatt. A vád szerint „államellenes bűncselekmények végrehajtására szerveződtek”. Ezután Vondra Gyula atyát nevezték ki a község új papjának. Már ebben az évben körmenettel szeretne volna megszépíteni az Illés-napi ünnepséget, de néhány nappal július 20. előtt elállt ettől a szándékától az országban uralkodó körülmények miatt. Ez az akkori politikai helyzetben teljesen érthető volt. Nagy bátorság volt egyáltalán megpróbálkozni a körmenet szervezésével, különösen, ha szem előtt tartjuk azt a tényt, hogy Tóth atyát is azért börtönözték be, mert a vajdasági magyarok érdekében cselekedett.

Az 1947. évi sikertelenség után közel fél évszázadig újra visszaszorult az ünnep a templomba. Az ünnep világiasabb jellegűvé tétele egészen 1991-ig váratott magára. A kezdeményezés a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének volt köszönhető. Este fél nyolctól nyilvános ülést tartott – nemcsak párttagoknak. A rendezvényen kevés érdeklődő jelent meg. Ez azzal is magyarázható, hogy már Horvátországban ropogtak a fegyverek, s senkinek sem volt kedve ünnepelni.

Az Illés-napi hagyományok két bátor embernek – Majoros Pálnak és Samu Istvánnak – köszönhetően éledtek újjá 1993-ban. Ismét felelevenedett a kenyérszentelés szokása is. Hamarosan megint megszervezték az utcai felvonulást is. Ez a próbálkozás sikeresnek mondható, mert a mai napig minden évben szebb és tartalmasabb programokkal tölthetik az emberek a július közepe napokat.

2000-ben és 2001-ben különösen nagy jelentőséggel bírt július 20-a Temerint tekintve. Az ezredforduló évében a község Telepnek elnevezett részében új templomot szentelt fel msgr. dr. Péntes János, a Szabadkai Egyházmegye püspöke. Az istentiszteleteknek otthont adó új hely még a háború alatt épült. A munkálatok Szungyi László atya temerini szolgálata idején folytak. Egy fegyverektől ropogó világ közepette mégis futotta a temeriniek anyagi és fizikai erejéből arra, hogy új templomot építsenek. A munkások hallották, amint a közeli Újvidéken bombáztak a NATO alakulatai. Még ilyen körülmények között is tanúságot tettek a helybeliek a kitartásukról és összetartásukról. Egy évvel később e jeles napon adta át Temerinnek a milleniumi zászlót a mórahalmi, testvérvárosi küldöttség.

Mára már az Illés-nap többnapos rendezvénysorozattá nőtte ki magát. 2006-tól kezdődően az ötödikes, hatodikos és hetedikos diákok számára történelmi versenyt szervez a Pázmány Péter Diákklub. A gyerekek mindig előre meghatározott témakörben mérhetik össze a tudásukat. Ezek a versenyek általában olyan területeket ölelnek fel, amelyeket az iskolai órák során nem, vagy csak alig érintenek. Versenyeztek már Temerin helytörténetéből is. Egy fiatalokból álló csapat gondoskodik arról, hogy a versenyfeladatok színesek és érdekesek legyenek. Úgy gondolom, nagyon fontos, hogy a gyerekeknek ne sablonos feladatokat adjanak, hanem amennyire lehet,

olyanokat, amelyekben kibontakozhat a kreativitásuk és tehetségük. Így lehet kiváltani az érdeklődésüket, és talán majd a későbbiekben is kedvet kapnak ismereteik bővítésére.

Július 20-át megelőző napokban már különböző szórakoztató és művelődési programokkal teszik szebbé a fogadalmi ünnepet. Ilyenkor megmutatkoznak a község civil szervezetei is. A szorgos kézimunkázók, kertészek, amatőr és már ismert képzőművészek, fotósok is kiállítják munkáikat. Ezenkívül térzenével szórakoztatják a közönséget, valamint minden évben, hagyományosan Illés-nap előestéjén megtartják a Kálvárián a keresztúti-ájtatosságot. Az utóbbi néhány évben a Tájházban tartják meg a Temerinből elszármazottak találkozóját. Számos vidéken vagy külföldön élő, temerini gyökerekkel rendelkező személy vesz részt rajta. Egy tengerentúli asszony elmondása szerint ez az est, de egyébként is az Illés-nap számukra (is) nagy jelentőséggel bír. Jó érezniük, hogy az itteniek sose feledkeznek meg róluk, és mindig hazavárják őket.

Az ünnep központi eseménye a július 20-i 10 órai nagymise. Minden évben más-más helyszínről indul menet a templomba. Az ünneplők általában Temerin egy-egy olyan nevezetességétől, ill. intézményétől, egyesületétől indulnak, amely jelentősebb évfordulót ünnepel. Az istentiszteletre a község általános iskolájának legeredményesebb végzősei viszik lovas fiákeren az új kenyeret és a bort. Őket lovasok, fogatosok, a civil szervezetek képviselői, vendégek és a falubeliek kísérik. A felvonulók között több mazsorett-csoport és fúvószenekar is megtalálható. Sok kisgyerek magára ölti a stilizált magyar-ruhát. Azonban jó látni, hogy mindig több és több ifjú is magára ölti a népi öltözéket. A mise ideje alatt akik a templomudvarban maradtak az érdeklődők lovagolhatnak, és a fogatokat is kipróbálhatják.

A szentmise után a lóhátasok és a fiákeresek a megszentelt kenyérral és borral a telepi iskolaudvarba indulnak. Ott a helyi cserkészek estig őrseget állnak a cipóra vigyázva.

A délutáni programok közül nagyon fontos a telepi iskolaudvarban megszervezésre kerülő művelődési műsor. Ezen fellépnek a Szirmai Károly Magyar Művelődési Egyesület tagjai, de más népzenevel és tánccal foglalkozó csoportosulás is. Ez nagyon fontos, mert a fiatalok felelevenítik a gazdag népi értékeinket, és így a jövő nemzedéke is ismerni fogja a nagyapáinktól örökölt hagyományokat. Ez pedig hozzásegít ahhoz, hogy megőrizzük sajátos kultúránkat, s talán kevésbé olvadunk be más népek „örökségébe”, Este pedig Szungyi László fő esperes atya ünnepélyesen megszege a felszentelt új kenyeret. Később a közönségből mindenki kaphat a friss búzából készült péktermékből. Ezután hajnalig tartó multság veszi kezdetét.

Az ünnepségsorozatot a másnapi íjász- és lovasbemutató zárja. Ez a rendezvény az idén másodízben került megszervezésre. A vásártéren tartják. Az idelátogatók megismerkedhetnek a lovas étellel és az íjászattal. Középkori harci bemutatót is tartanak, de kézművesek is foglalkoznak a gyerekekkel. Az idei évben először rendezték meg a Pásztor Mihály-émléktornát. A falusi lóverseny névadója ugyanis sokat tett a lovas hagyományok megőrzéséért és ápolásáért.

Ezzel a szakdolgozatommal arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy Temerinben az Illés-napnak nemcsak vallási jellege van. Jelentős szerepet játszik a nemzeti öntudat erősítésében is. Továbbá hozzájárul, hogy megőrizzük és továbbvigyük a hagyományainkat, valamint az összetartást is erősíti az emberekben. Szerintem éppen ezekben a dolgokban rejlik egy közösség megtartó ereje.

Függelék:

Az ünnepi menet a Kálváriára, a tábori mise helyszínére vonul (1935)

A frissen házasodott ifjú pár (1936)

Képek az Illés-napi felvonulásról (2011)

A szentelt új kenyér ünnepélyes megszegése (2011)

Források

Felhasznált irodalom

Csorba Béla, Illés szekerén 1332 Temerin 2002, Temerin 2002

Képek

Csorba Béla, Illés szekerén 1332 Temerin 2002, Temerin 2002

Saját felvételek